

ПОЛИТИКИ В ОТГОВОР НА ЗАСТАРЯВАНЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО

Диана Съботинова
Бургаски свободен университет

POLICY RESPONSES TO POPULATION AGEING

Diana Sabotinova
Burgas Free University

***Abstract:** Population ageing can not be stopped by implying government policies. What can be done is trying to deal with the consequences of ageing by applying a combination of different policies. Ageing is posing problems in almost every sphere of public life, so a complex mix of policies is needed in response. This paper examines the way different policies can contribute to resolve the issues posed by demographic changes.*

***Key Words:** demographic policy, migration policy, employment policy, social security, policy coordination.*

Икономическото развитие на обществото стои в основата на демографските процеси, свързани не само с нарастването на броя на населението в света, но и със застаряването на населението, което е закономерен процес и пряк резултат от прогреса. Увеличаването на средната продължителност на човешкия живот при раждане е положителен факт за индивида, който обаче оказва своите негативни икономически последици за обществото като цяло (както спестяването, което от гледна точка на индивида е разумно, се превръща в парадокс на спестовността за икономиката като цяло). Ролята на промените в населението за развитието на икономиката са свързани както с неговия брой, така и с възрастовата и образователна му структура. В търсенето на оптимално население за даден регион или страна стигаме до това равнище на населението, което е икономически и екологично устойчиво и при което се максимизира благосъстоянието.¹ За да се постигне оптимално население, страната трябва да е в състояние да провежда политики за въздействие върху раждаемостта и нетната миграция. Това предполага да се постигне съгласие в обществото по отношение на равнището на благосъстояние, екологичните въпроси, имиграцията, желаната възрастова структура на населението и промените в начина на живот на хората. Постигането на оптимално население е една от важните цели за създаване на устойчива икономика и устойчиво общество.

¹ Ако населението е под оптималното, това означава, че може да нараства с положителен социален ефект без да се разрушават природните ресурси. Ако населението е над оптималното, негативните ефекти от свръхнаселеността – замърсяване, престъпност, социални дисфункции – и разрушаването на околната среда намаляват благосъстоянието, а ресурсите не могат да поддържат населението на съществуващото равнище.

ДЕМОГРАФСКА ПОЛИТИКА

Първата група от демографски проблеми е свързана с процесите на раждаемост, смъртност, брачност, разводимост и миграция на населението. Основното реалистично предизвикателство пред демографската политика по отношение на посочената група проблеми е забавянето на негативното развитие на демографските процеси, след което да се постигне стабилизирането им.

Втората група от проблеми е свързана с влошаването на качествените параметри на възпроизводството на населението: ускорено застаряване на населението и намаляване на броя на населението в трудоспособна възраст; незадоволително състояние на репродуктивното здраве; растящ брой на неграмотните млади хора особено сред ромската етническа общност. Повишаването на качествените параметри на възпроизводството на население се превръща в основно предизвикателство пред демографската политика на страната в контекста на световната концепция за устойчиво развитие и изграждането на икономика, основана на знанията.

Принципите, върху които би следвало да се гради демографската политика за повишаване на раждаемостта, са свързани най-вече с признаване на социалната ценност и значимост на децата. Политиката трябва да покаже на младите хора, че обществото цени техния социален принос. Този принос не следва да се оценява единствено количествено (колко на брой деца се раждат), но и качествено (какво образование получават родените деца). Затова са нужни по-скоро политики, които да гарантират способността на обществото да създава възможности за изграждане на човешки капитал, да помагат за социализирането и образованието на децата, за да се повиши качеството на техния живот.

В съответствие с оценката на ефективността на политиката и съществуващото негативно ускорение, можем да заключим, че не трябва да очаква твърде много от политиките за повишаване на раждаемостта. Няма страна, в която в резултат от политиките на държавна намеса за повишаване на раждаемостта тоталният коефициент на плодовитост (TFR) да се е повишил до равнището, нужно за възпроизводство на населението – 2.15.²

Демографската политика не е в състояние да спре процеса на застаряване. Това, което може и трябва да бъде направено, е да се помогне на възрастните хора да стареят активно – да им се създадат по-добри възможности и условия на труд, да се даде шанс на по-възрастните работници да участват активно на пазара на труда, да се насърчава пълноценното им участие в обществото и се осигурят оптимални грижи за здравето им.

2012 година е определена за "Европейска година за активното остаряване и солидарността между поколенията" с решение на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз, по предложение на Европейската комисия. Целта на тематичната Европейска година е да насърчава и подпомага държавите-членки, регионалните и местните власти, социалните партньори и гражданското общество в техните усилия да: насърчават активното остаряване, мобилизират потенциала на бързо нарастващото население на възраст над 50 години и да поощряват солидарността между поколенията.

² McDonald, P. (2005) Fertility and the State: the Efficacy of Policy. <http://iussp2005.princeton.edu/download.aspx?submissionId=50830>

От глобалността на проблема със застаряването възникват и политиките за възрастните хора – населението в третата възраст става самостоятелен обект на въздействие. Тези политики включват продължаващото участие на възрастните хора в трудовата дейност, развитие на многообразни социални услуги в областта на здравеопазването и социалното осигуряване, обучение през целия живот, защита на правата на възрастните хора, стимулиране на позитивни представи и съпричастност към процеса на остаряването и житейските проблеми на възрастните хора.³

МИГРАЦИОННА ПОЛИТИКА

Успешното управление и регулиране на миграционните процеси е важен инструмент за развитие на глобализиращата се световна икономика. Този факт поставя въпроса за миграцията и интеграцията на имигрантите на национално, регионално и глобално равнище. Глобалното преразпределение на работната сила е необратим процес и следва да бъде управляван както в интерес на държавите на произход и дестинация, така и в интерес на самите мигранти. Неефективното управление на миграционните процеси може да доведе до разрастване на сивата икономика, до създаване на напрежение в приемащите общества, до експлоатация на нелегални имигранти.

Един от факторите за демографската криза, в която се намира България е масовата емиграция. Освен изчерпването на демографския потенциал на емиграцията, състояща се предимно от млади, квалифицирани и образовани хора, миграцията причинява недостиг на работна сила в част от регионите и секторите на икономиката на страната, влошава трудовия ѝ потенциал.

Липсата на възпиращи политики и регулации по отношение на миграцията изправя България пред тежки затруднения. Необходимо е да се формулират цел и политики за ограничаване на емигрантските потоци. Миграцията е както необходим ресурс за националната икономика, така и потенциална заплаха за социалното единство и сигурността на страната. В условията на демографска и икономическа криза миграцията е ресурс, който, чрез прилагането на добре работещи механизми за управление на миграционните процеси, може да окаже положително влияние за развитието на икономиката.

Миграционната политика по отношение на живеещите зад граница български граждани и лицата от български произход в чужбина се разглежда като възможен ресурс за преодоляване на негативните демографски тенденции в България. Развитието на миграционните процеси има за цел превръщането на България от страна, излъчваща емигранти, в страна, приемаща имигранти. От добре управляваната миграция могат да бъдат извлечени ползи както за националния трудов пазар и за икономическия растеж на ЕС, така и за благосъстоянието на самите мигранти и страни те им по произход.

Миграционна политика, отнасяща се до вътрешната миграция

Когато се изгражда политика, свързана с вътрешната миграция, трябва да се отчита, че е необходимо да се създават условия за преодоляване на неравенството между хората и регионите. За да се изгради ефективна миграционна политика при

³ Михова, Г. Политики за възрастните хора – европейски и национални приоритети. В: „Стареене и здраве”. Сборник доклади от научна конференция, проведена на 15 май 2009 г. ЦИН при БАН. С. 2009.

съвременните условия на демократично общество, е нужно да се обърне сериозно внимание на правилното териториално разселване в страната. Това означава:

Да се постигне правилно териториално разпределение на производителните сили в страната;

Да се формират социално-икономическите фактори, свързани преди всичко с материални стимули за придвижване на населението от един към други райони;

Да се обърне специално внимание на развитието на средишните селища и връзката им със съставните селища като бариера за прекомерното нарастване на големите градове;

Специална политика се изисква за развитието на малките градове, за да бъде мотивирана една добре уравновесена урбанистична политика, която предполага нормално разселване на територията на страната и възможно най-доброто използване на природните ѝ дадености;

Изключително внимание заслужават обезлюдените райони, към които вече принадлежат не само Странджа-Сакар, но и голяма част от пограничните райони на Северозападната и Южната част на България, които притежават високи потенциални природни възможности за развитие не само на селското стопанство, но и на редица други ефективни производства;

Важен момент при изграждането на миграционната политика е да се обърне внимание и на жилищното осигуряване, както и на развитието на цялостната инфраструктура на отделните селища.

Миграционна политика, отнасяща се до външната миграция

Един от най-актуалните демографски проблеми е търсене на ефективна политика за преодоляване на все още засилената емиграция от България. Като се имат предвид основните фактори, които я обуславят, тя трябва да бъде насочена към:

Преодоляване на безработицата и създаване на възможност за по-добра реализация на високообразованите млади хора, които се насочват към чужбина. Това означава да се развият нови модерни производства, в които да намерят реализация високообразованите специалисти, подготвени у нас;

Необходимо е политиката да бъде насочена и към създаване на условия българските емигранти с натрупаните капитали и международен опит да се върнат в България и да ги вложат за развитие на българската икономика;

Без да пренебрегваме чуждестранните инвестиции, необходимо е да се насърчават във все по-голяма степен националните инвестиции, тъй като при тези условия реализираните печалби ще останат в страната.

Българската миграционна политика следва да е съобразена с общите тенденции в глобален, регионален и общностен план, но най-вече с националния интерес на страната. Характерно за България е, че тя необратимо започва да се превръща в приемаща имигранти държава. Населението на страната намалява, затова следва българската миграционна политика да се прилага в подкрепа на развитието на икономиката на страната. България вече изпитва недостиг на работна сила в различни отрасли. Балансираният прием на граждани от трети страни определено ще допринесе за икономическия ѝ подем. Националният интерес по тези въпроси изисква да се работи активно за привличане на първо място на чуждестранни граждани от български произход. Следва да се предприемат законодателни инициативи в тази посока за подобряване възможностите за тяхното заселване, обучение и/или работа в България. Това е важен контингент и адекватната политика към него ще допринесе за утвърждаване на устойчиви връзки с България и ще увеличи възможностите за

бъдещо трайно заселване в страната. Това са интегрирани по произход лица, които най-безпроблемно биха се вписали в българското общество, поради познаване на българския език, обичаи и култура.

Миграционната политика на България следва да бъде съобразена с икономическите реалности и оценяване на положителния принос на мигрантите към българската икономика и към българското общество.

ПОЛИТИКА ПО ЗАЕТОСТТА

В България е сравнително висок дялът на отпадащите от образователната система и на невключващите се в нея. Налице е влошаване качеството на подготовка в различните степени на образователната система и на достъпа до образование, до качествено образование на младите хора. Ниско е равнището на обучение на работещите и е слабо развита системата за непрекъснато обучение във фирмите.

Съществуват тенденции, които изолират големи групи от населението от участие в икономиката, включване в образователната система и от достъп до икономическите и интелектуални ресурси на обществото. Това засяга в най-висока степен ромското население. Друга група, основно младото население, трудно намира добре платена и сигурна заетост. Високата конкуренция на пазара на труда повишава изискванията за по-високо образование, което прави още по-труден достъпа до платена работа в официалната икономика. Съдържанието и целенасочеността на социалните политики водят до негативни последици на пазара на труда – вместо инвестиции в образованието на населението, развиване на предпочитанието на доходи от труд, от постоянна заетост, се насърчава получаването години наред на социални помощи.

Негативните последици са не само във възпроизвеждащата се бедност и неграмотност на населението, а и в неспособността му за включване в икономиката и намаляващата мотивация за избор на производителен труд. В резултат на това, една част от българските граждани не могат да реализират правата си на труд, а друга част, работещите, трябва да плащат цената на тази политика на липса на адекватно образование, професионална квалификация и мотивация за труд.

Една от задачите за създаване на пълна заетост, на повече и по-качествени работни места, е подобряване ефективния достъп до образование и подготовка през целия живот, в частност в областта на новите технологии, за да се предотврати недостигът на квалифицирани кадри. Във връзка с намаляването и застаряването на населението и работната сила, на образованието се отрежда компенсираща роля, т.е. по-ниското количество да се замести с по-високо качество, намаляващият брой на заетите – с тяхната по-висока квалификация.

Образованието и професионалната подготовка могат да смекчат негативните последици от намаляването и застаряването на населението и работната сила единствено ако водят до по-висока и по-производителна заетост. За да се реализира тази възможност, е необходимо активното участие на трите страни, потенциални инвеститори в образование: населението, бизнеса и държавата.

Застаряването на човешките ресурси и ограничените възможности за тяхното обновяване изискват включване в по-висока степен на заетост на безработните и икономически неактивните. България има значителни резерви в това отношение: тя има едно от най-ниските равнища на икономическа активност и заетост на населението, едно от най-високите равнища на безработица, хиляди икономически неактивни в трудоспособна възраст. Другата насока, която е на практика с неограничени

възможности, е повишаване производителността на труда на основата на по-широкото и ефективно използване на новите технологии, рационална организация на труда, стимулиране и мотивация на населението и заетите с високопроизводителен труд.

Политика на „активно стареене”

Целта на това направление от активната политика по заетостта е удължаване на трудовия живот, икономическата и обществена активност до по-късна възраст, а и след пенсиониране, в условията на повишаваща се средна продължителност на живота и подобряващ се здравен статус. За целта се предвижда:

- широко използване на гъвкавите форми на заетост, подходящи при по-възрастните;
- преодоляване на негативните нагласи на работодателите към по-възрастната работна сила и насърчаването им по-дълго да използват трудовия си опит и умения;
- развитие на междупоколенческа солидарност;
- стимулиране на доброволното участие на хората в пенсионна възраст в общественния живот и структурите на гражданското общество.

Специално внимание следва да се обърне на заетите на непълно работно време, жените, нискоквалифицираните и временно наетите лица. Жените на възраст от 50 до 64 г. срещат два пъти по-големи препятствия пред оставането си на пазара на труда в сравнение с мъжете. Наличието на фокус върху тяхната група ще осигури равнопоставеността им в заетостта и ще съдейства за разпространението на предпочитани и подходящи форми на гъвкава заетост.

Държавната политика следва да обхваща широк кръг от мероприятия като законодателни промени, улесняващи използването на различни видове гъвкава заетост, да предвижда разработване на програми за професионална квалификация на заетите, пенсионен модел, стимулиращ използването на активни стратегии за задържане на пазара на труда, включително по гъвкава заетост на лицата над 50 години, засилване на обучението през целия живот, разчупване и динамизиране на последователността на етапите от жизнения цикъл – обучение, заетост, пенсиониране.

СОЦИАЛНООСИГУРИТЕЛНА ПОЛИТИКА

Пенсионно осигуряване

Нужни са спешни допълнителни стъпки за осигуряване на по-голяма устойчивост на пенсионните системи, което ще допринесе за дългосрочната устойчивост на публичните финанси, особено в държави, в които се очаква бъдещите публичните разходи за пенсии да бъдат високи. Липсата на решителни действия на ниво политики с оглед на подобряване на устойчивостта ще стовари тежестта от коригирането върху бъдещите работници или върху бъдещите пенсионери, които може би няма да са подготвени за пенсии, по-ниски от очакваното. Предвид тежкото състояние на публичните финанси и прогнозираното неударжимо нарастване на нивата на публичния дълг, ако политиките не бъдат променени, бюджетната консолидация ще засегне всички политики, включително пенсионната. Освен това е възможно да има допълнителен натиск за извършването на разходи за грижи за възрастните, ако за в бъдеще формалните грижи във все по-голяма степен заменят неформалните. Затова от особена важност са реформите за повишаване на потенциала на ЕС за растеж, например чрез насърчаване на предлагането на работна сила. По-високата производителност на труда е от полза за всички граждани, тъй като позволява по-висок жиз-

нен стандарт. Що се отнася до устойчивостта на публичните финанси, постигането на по-високи нива на заетост, по-специално при по-възрастните работници, е дори още по-важно.

Времето, прекарано в пенсия, значително се удължава през последните 100 години и варира чувствително в отделните държави-членки. В момента обикновено около една трета от живота в зряла възраст преминава в пенсия и за в бъдеще този дял ще нарасне значително предвид нарастващата продължителност на живота, освен ако продължителността на трудовия живот не бъде увеличена и хората започнат да се пенсионират по-късно. По-малко от 50% от хората на възраст от 60 г. все още работят. Тази ситуация противоречи на заложената в стратегията „Европа 2020“ цел за достигане на ниво на заетостта от 75% и има отрицателен ефект върху потенциала за растеж. Рязкото нарастване на коефициента на зависимост до голяма степен може да бъде избегнато, ако хората работят по-дълго. В противен случай неизбежно ще се стигне до неблагоприятната комбинация от ниски доходи и високи вноски.

Тъй като възрастта на напускане на пазара на труда все още е ниска, въпросът е дали ще е от полза въвеждането на общи принципи и варианти на равнище ЕС за постигане на адекватни и устойчиви пенсии, приложени диференцирано, като се отчитат разликите в пенсионните системи. Това изисква реформите на пенсионната система да бъдат подкрепени от съществени усилия, които да спомогнат за това работниците да останат пригодни за заетост през целия си трудов живот, като им се предлагат подходящи възможности за преквалификация. Новите технологии и услуги, които позволяват по-гъвкави условия на труд посредством дистанционна форма на работа и подобряване на уменията, могат да помогнат на по-възрастните работници да останат на работа по-дълго. Основните мерки, позволяващи на по-възрастните работници да останат по-дълго на пазара на труда, включват достъп до пазарите на труда и до обучение за всички, без значение от възраст, пол и етническа принадлежност и подходящи условия за лицата с увреждания. Удължаването на трудовия живот с оглед на нарастващата продължителност на живота би донесло двойна полза: по-висок жизнен стандарт и по-устойчиви пенсии. За постигането на по-устойчиви и адекватни пенсии е важно работниците, и особено по-младите сред тях, да работят при заплащане и работно време, предоставящи им права за получаване на пенсия в бъдеще.

Повишаването на пенсионната възраст в България е само една от мерките, които следва да се предприемат. Нужна е цялостна пенсионна реформа, свързана с факта, че 60% от парите за изплащане на пенсии идват от държавния бюджет, едва 40% от платени осигурителни вноски. Усилията трябва да се насочат към осигуряване на приходи в бюджета. Нека разгледаме облагането на факторните доходи – доходите от труд, капитал, земя и предприемачество. Най-високо обложени са доходите от труд, за които като освен прякото и косвено данъчно облагане социалните осигуровки все повече се превръщат във вид данъчна тежест, тъй като се губи връзката между плащане и получаване на права. Доходите от предприемачество – печалбите на фирмите, не са обложени достатъчно. При застаряваща и намаляваща работна сила, при намаляване на дела на доходите от труд, изходът е повишаване на облагането на доходите от другите производствени фактори. В момента данъчното облагане в България е регресивно и социално несправедливо – социалната справедливост и социалната държава свързваме с прогресивното данъчно облагане.

Неефективно е използването на собствеността, притежавана от възрастните домакинства (жилища и земя). Включването ѝ в активен икономически оборот би довело до повишаване на доходите на собствениците.

Структурата на публичните приходи за 2012 г. ясно показва незначителния процент данъчни постъпления в бюджета в резултат на корпоративното облагане. Основната част данъчни приходи идват от косвените данъци (ДДС – 24.7%, акцизи – 14.4% и мита – 0.4%), които са регресивни и несправедливи. Висок е делът и на осигурителните вноски – 19.4%, които също се възприемат като вид данъчно бреме.

Повишаването на данъците на хората с най-високи доходи също би могло да доведе до увеличаване на приходите. Социалната държава не би могла да съществува без преразпределение на доходите. Докато ползите от хоризонталното преразпределение (осъществявано от активни към пенсионери, от здрави към болни, от несемейни към домакинства) се разтварят във всички групи доходи, то вертикалното преразпределение (осъществявано от високите към ниските доходи) се схваща като трансфер на пари от богатите към бедните. Именно вертикалното преразпределение е на дневен ред и предизвиква ожесточени дискусии в развитите страни.

В структурата на публичните разходи за 2012 г. най-голям е делът на средствата за социално осигуряване – 35.8%.

В България проблем е както събирането на осигурителните вноски, така и големият размер на сивата икономика.⁴ Тежест върху осигурителната система са полицаите и военните, при които е прекъсната връзката между изплатени вноски и получавани пенсии. Наложително е да се увеличи пенсионната възраст на тези категории работещи. За проблема при инвалидните пенсии, чийто брой нараства с всяка изминала година, има идея ТЕЛК-овете да преминат към НОИ така, че този, който плаща инвалидните пенсии, да може да ги контролира.

Предложение на модел за пенсионно осигуряване

След анализиране на пенсионните системи на страните от ЕС, предлагаме следната схема на пенсионно осигуряване за България: Двустълбов модел, чийто първи стълб осигурява основна държавна пенсия за всички, навършили 65 г. (финансирането става от данъчните приходи в бюджета); и втори стълб, който осигурява допълнителна индивидуална пенсия, която се формира въз основа на задължителен капиталов принцип (като 50% от вноските се поемат от работниците, 50% работодателите). Основната държавна пенсия гарантира минимален доход в старостта, докато допълнителната индивидуална пенсия, която е лична и може да бъде наследявана, при липса на таван на пенсиите, би възстановила доверието в системата и довела до разрешаване на проблемите, свързани със събираемостта на вноските. След като вече 60% от средствата за изплащане на пенсии се поемат от бюджета, предложението е тези пари да се разпределят по равно за всички, навършили 65 г. Средствата от осигурителни вноски (които са 40% от средствата за изплащане на пенсии в момента) да се натрупват в лична сметка, въз основа на която ще бъде формирана допълнителната индивидуална пенсия. Нужно е премахване на границата на доходите, върху които ще бъдат заплащани лични вноски. За да бъде плавен

⁴ Една трета от икономиката на България през 2010 г. е била "сива" според проучване на Асоциацията на индустриалния капитал в България - делът на "сивата" икономика се равнява на около 10-15 млрд. лв., 28.11.11 г.
http://bnr.bg/sites/radiobulgaria/Lifestyle/News_bg/Pages/01281111.aspx

преходът към новата пенсионна схема, пенсиите, формирани в резултат на разходо-покривната система, следва да се разпределят в зависимост от осигурителния стаж на всеки отделно взет пенсионер и да бъдат финансирани от бюджета (както и от парите от т.нар. „Сребърен фонд“). Що се отнася до сега действащия трети стълб, средствата по него следва да се прехвърлят в личните сметки от новия втори стълб. Администрирането на системата може да се поеме изцяло от НОИ чрез създаване на държавен пенсионен фонд, изграден на капиталов принцип.

Допълнителните фискални приходи могат да бъдат осигурени чрез повишаване на данъчното облагане на доходите от капитал.

Здравно осигуряване

Страните от ЕС през последните години непрекъснато реформират своите здравни системи. Тези реформи имат някои общи черти, които биха могли да се групират в три основни категории: Първата цел е страните да поставят разходите за здравеопазване в съответствие с наличните ресурси. Втората цел е превръщането на здравеопазването в по-справедлива система. Трета цел е подобряването на ефективността и качеството на предлаганите услуги посредством микроикономически реформи в сектора здравеопазване.

Една от целите на реформата в здравното осигуряване трябва да бъде да се ограничи свръхпотреблението на здравни услуги, което възниква поради асиметричността на информацията и моралния риск. Асиметричната информация предполага, че едната от страните (лекарят) е по-добре информирана от другата (пациентът). Това води до стимулиране на извършването на ненужни скъпо платени дейности при функциониране на здравна система, изградена на солидарен принцип. Моралният риск се появява при здравното застраховане, когато веднъж осигурен, индивидът може да започне да води нездравословен и рисков начин на живот и да увеличи потребностите си от здравни услуги.

Предложение на модел за здравно осигуряване

Моделът се състои от два стълба: първи стълб – публично здравно осигуряване (финансирано от държавния бюджет), което следва да покрива ограничен пакет услуги, свързани с профилактиката и превенцията на заболяванията, оказването на неотложна медицинска помощ, както и пълен пакет здравни услуги на децата; и втори стълб – индивидуално здравно осигуряване (финансирано чрез задължителни лични вноски, които се натрупват във времето и могат да се прехвърлят върху членове от семейството и да се наследяват), което се използва при възникване на здравен проблем.

Във връзка с нарастването на броя на пенсионерите следва те да продължат да плащат задължителни лични вноски и след пенсионирането си. Нужно е да бъде премахната границата на доходите, върху които се начисляват личните вноски.

КООРДИНАЦИЯ НА ПОЛИТИКИТЕ МЕЖДУ СТРАНИТЕ

Влиянието на контрола върху публичните финанси би било по-ефективно, когато страните координират фискалната си политика. На практика едновременните действия за увеличаване на публичните спестявания е вероятно да доведат до по-голямо намаляване на реалните лихвени проценти и по-голямо нарастване на производството, отколкото при индивидуални усилия на една отделно взета страна. В същото време, спорно е дали страна, която е малка (в световен мащаб) би била достатъчно мотивирана да провежда политика за намаляване на дълга самостоятелно, ако влиянието върху лихвените проценти и производството е ограничено.

Европейска стратегия „Европа 2020“

„Европа 2020 – стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж“ е план за развитие, който превръща Европа в „Съюз на иновациите“. Целта е да се координират националните политики на страните членки по отношение на растежа и заетостта, така че да се избегне за в бъдеще рискът от нова финансова криза. Трябва да бъде изграден нов икономически модел, основан на познания и високи равнища на трудова заетост.

Основни предизвикателства пред Европейската стратегия 2020 са справяне с икономическата криза (увеличената безработица и намаленото производство). Стратегията определя три приоритета: изследователска дейност и иновации, зелен растеж и заетост. Пет са основните цели:

- 75% на възраст между 20-64 години да работят;
- 3% от БВП на ЕС да бъде инвестиран в научна изследователска и развойна дейност;
- стратегия „20/20/20“ по отношение на климата и енергетиката (намаляване на вредните газове – емисиите на въглероден диоксид с 20% в сравнение с нивата от 1990 г., увеличаване на дела на енергията от възобновяеми източници до 20%, намаляване на консумацията на енергия с 20%);
- намаляване на дела на преждевременно напусналите училище до по-малко от 10%, а поне 40% от младите хора да имат завършено средно или висше образование;
- намаление с 20 милиона броя на хората застрашени от бедност.

Европейската комисия отделя специално внимание на възрастните хора в стратегията, като поставя за цел равнище на заетост от 75% и подчертава необходимостта от по-голямо участие на възрастните работници. В стратегията се посочва, че държавите-членки трябва да насърчават политиките за активното стареење като част от пилотната инициатива "Дневен ред за нови умения и заетост". Там изрично се подчертава необходимостта държавите-членки да отделят специално внимание и грижа на възрастните жени, които са изложени на особено висок риск от крайна бедност и социална изолация, например в рамките на инициативата "Европейска платформа срещу бедността."

Еднакво по важност е намаляването на младежката безработица и привличането на млади работници по-рано отколкото сега. По същия начин по-старите работници са поощрявани да останат на работа по-дълго. Средната продължителност на пенсионния период през 1900 г. е само малко повече от година. До 1980 г. той се повишава на 13 години, а до 1990 г. – на 19 години. За в бъдеще пенсионният период ще бъде нормално с продължителност две-три десетилетия. Европейската комисия преценява, че ако средната пенсионна възраст в Европа бъде вдигната с пет години, то публичните разходи за пенсии могат поне да останат статични, въпреки демографската промяна. ЕС има определена цел да увеличи нивото на заетост за 55-64 годишните от 39% на 50%. В редица страни пенсионната възраст на работещите в държавния сектор е в процес на увеличаване. Разработват се планове за ранно пенсиониране, въвеждат се „гъвкави“ възрастови граници за пенсиониране, а здравата връзка между възрастта за оттегляне от работа и възрастта за пенсиониране се прекъсва.

Друг начин за преодоляване на недостига на пазара на труда е да се постигне пълният потенциал на имигрантската работна сила, който вече е налице, чрез поощряване на образованието на семействата на имигрантите и чрез подобряване на

възможностите за образование. Често родителите имигранти неволно подкопават възможностите за развитие на децата си поради непознаване на местната училищна система. Това разбира се е пагубно за амбициите и стремежите на самите деца, а за обществото като цяло е преди всичко икономически проблем. Поради намаляването на населението в работоспособна възраст, изключително важно е всеки гражданин да получи възможно най-ефективно образование и работа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Провежданите до момента политики не са в състояние да спрат процеса на застаряване. Това, което може и трябва да бъде направено, е да се помогне на възрастните хора да стареят активно – да им се създадат по-добри възможности и условия на труд, да се даде шанс на по-възрастните работници да участват активно на пазара на труда, да се насърчава пълноценното им участие в обществото и се осигурят оптимални грижи за здравето им.⁵

Нужно е цялостно преосмисляне на политиката за преразпределяне на доходите, без която социалната държава не би могла да съществува. Докато ползите от хоризонталното преразпределение (осъществявано като трансфер от активни към неактивни, от здрави към болни, от несемейни към семейни) се проявяват във всички групи доходи, то вертикалното преразпределение (осъществявано от високите към ниските доходи) е трансфер на пари от богатите към бедните и именно този вид преразпределение на доходите е на дневен ред и предизвиква ожесточени дискусии в развитите страни.

Използвана литература:

1. Михова, Г. Политики за възрастните хора – европейски и национални приоритети. В: „Стареене и здраве”. Сборник доклади от научна конференция, проведена на 15 май 2009 г. ЦИН при БАН. С. 2009.
2. Национална стратегия в областта на миграцията, убежището и интеграцията (2011 - 2020 г.).
3. www.mvt.bg/NR/rdonlyres/3E3C7633E3BC43D59517725CC8176ED6/0/Nacionalna_strategiq_po_migraciqta.pdf
4. Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012 – 2030 г.).
<http://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=495>
5. Резолюция на икономически и социален съвет на РБългария по демографски предизвикателства пред България в контекста на стратегия „Европа 2020”. С. 2011.
6. McDonald, P. (2005) Fertility and the State: the Efficacy of Policy.
7. <http://iussp2005.princeton.edu/download.aspx?submissionId=50830>

⁵ 2012 година е определена за "Европейска година за активното остаряване и солидарността между поколенията" с решение на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз, по предложение на Европейската комисия.